Stupnjevi islama

Shodno eksplicitnom kur'anskom tekstu Islam ima razne i različite razine i stepene. Ovdje ćemo se pozabaviti nekim od njih.

1. Vanjsko prihvatanje – تسليم ظاهري

Prvi stepen jeste formalni pristup koji se postiže izgovaranjem šehadeta i prihvatanjem naredbi i zabrana; na taj se način ulazi u krug muslimana bilo da su vjerske činjenice prihvaćene srcem ili ne. Četrnaesti ajet, sure Hudžurat svjedoči nam:

قالت الاعراب آمنا قل لم تؤمنوا و لكن قولوا اسلمنا و لما يدخل الايمان في قلوبكم

Beduini govore: Mi vjerujemo. Reci: Vi ne vjerujete, već recite, mi se pokoravamo, ali još nije vjera u srca vaša ušla.

Ukoliko se srce poistovjeti s onim što jezik tvrdi, u tom slučaju prihvatanje predstavlja prvi stepen imana, a ono što proizlazi iz ovog imana jeste praktično obavljanje i postupanje u skladu s većim dijelom islamskih propisa.

2. Islam nakon imana

Kur'an nas dalje upoznaje s kvalitetnijim načinom predavanja Allahu, a koji slijedi nakon prvog

stepena imana. Na ovaj vid predavanja nailazimo u 208. ajetu sure Bekare:

يا ايهالذين آمنوا ادخلوا في السلم كافة

O vjernici, uđite u potpunosti u Islam.

Subjekti obraćanja ovog ajeta jesu vjernici, premda im se naređuje da uđu u Islam. Ukoliko Islam, u koji se ovim ajetom pozivaju, ne bi bio bolji od imana na osnovu kojeg su prozvani vjernicima, ovakva bi vrsta obraćanja bila besmislena. Zbilja ove razine Islama koja slijedi nakon primarnog imana različita je od Islama prije stjecanja imana.

3. Iman nakon Islama

Zatim, nakon ovog stupnja Islama postoji i drugi jači stupanj imana. On se ogleda u podrobnom uvjerenju u svu vjersku zbilju i propise. U petnaestom ajetu sure El-Hudžurat čitamo:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُوْلَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

Pravi vjernici jesu samo oni koji u Allaha i Poslanika Njegova vjeruju, i poslije više ne sumnjaju i bore se na Allahovu putu imecima svojim i životima svojim. Oni su iskreni.

Također, na drugom mjestu upućuje se poziv vjernicima:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنجِيكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ

O vjernici, hoćete li da vam ukažem na trgovinu koja će vas spasiti patnje nesnosne? U Allaha i Poslanika Njegova vjerujte i imecima svojim i životima svojim na Allahovu se putu borite; to vam je, da znate, bolje.[1]

Ovaj ajet poziva vjernike imanu. Izrazito je jasno da je drugi iman različit od prvog imana, i po stepenu je iznad njega jer u suprotnom ne bi imalo smisla pozivati vjernike u istu vjeru; takav bi poziv spadao pod kategoriju stjecanje stečenog, što je sa logičkoga gledišta nemoguće.

4. Treći stepen Islama

Riječ je o Islamu koji nužno proizlazi iz drugog stepena imana. Kada se čovjekova duša adaptira na spomenuti iman i karakter mu se moralno poistovjeti sa njim, sila koja čovjeka tjera na neposlušnost padne pod utjecaj toga imana i na taj način biva savladana i ukroćena.

Jednom riječju, one sile koje su usmjerene ka ovosvjetskim strastima i prolaznim i nepostojanim ukrasima bivaju ukroćene od strane duše koja s lahkoćom kontrolira njihovu poročnost i sprečava neposlušnost. Ovdje dolazi do izražaja smisao hadisa:

اعبدالله كانك تراه فانك ان لم تكن تراه فانه يراك

"Čini ibadet Allahu kao da Ga vidiš, jer zaista, iako Ga ti ne vidiš, On tebe vidi."

Kada se čovjek pomiri s ovom činjenicom, tada u njemu nema snage koja se može ponijeti neposlušno ili biti nezadovoljna određenjem Allahovim, već se cijelim bićem prostire predanost Uzvišenoj Istini. Upravo u sljedećem ajetu ukazuje se na ovaj stepen imana, kada Allah kaže:

فَلاَ وَرَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ حَتَّىَ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لاَ يَجِدُواْ فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسْلِيمًا

I tako mi Gospodara tvoga, oni neće biti vjernici dok za sudiju u sporovima međusobnim tebe ne prihvate i da onda, zbog presude tvoje, u dušama svojim nimalo tegobe ne osjete i dok se sasvim ne pokore.[2]

Rezultat ovog Islama jeste treći stepen imana na koji ukazuju sljedeći ajeti:

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ

Spašeni su vjernici, oni koji su u namazima svojim skrušeni, oni koji se klone besmislica, oni koji prakticiraju zekat i koji stidna mjesta svoja čuvaju,[3] kao i ajet:

إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

I kada mu Gospodar reče: Pokori se, on reče: Ja sam pokoran Gospodaru svjetova.

Saobrazno rečenom, čestit ahlak koji podrazumijeva stanja zadovoljstva, pokoravanja i trgovine s Allahom kao i strpljivosti sa svim onim što se dešava Allahovom voljom, skromnost u htijenju (zuhd u islamskom značenju), bogobojaznost, ljubav i mržnja u ime Allahova zadovoljstva, sve

su to neizostavni elementi ove razine imana.

5. Četvrti stepen Islama

Ova razina proizlazi iz trećeg stepena imana. Dok se čovjek nalazio na prijašnjem stepenu, njegovo je stanje spram Gospodara bilo slično stanju posjedovanog roba naspram svoga vlasnika. Dakle, cijelo je vrijeme bio u stanju izvršavanja svojih ropskih obaveza, a ropstvo je odgovaralo upravo kvaliteti razine na kojoj se nalazi njegovo pokoravanje. Da bi nam postala jasna ova razina Islama, objasnit ćemo vrste vlasništva.

Vrste vlasništva:

ugovoreno ili relativno,

stvarno ili inherentno.

Relativno ili konvencionalno vlasništvo jeste posjedovanje koje je ustaljeno u društvima, i zbilja mu je na nivou ugovorenih regulativa, sa čijim gašenjem, prestankom i samo vlasništvo nestaje jer, osim vlasnika i roba, nemamo zbilju koja bi se zvala imovinom. U ovoj vrsti vlasništva rob je neovisno biće koje egzistira izvan vlasnika i njegovo pripisivanje vlasniku temelji se na osnovu ugovora i pravila koja vladaju u društvu, i upravo, kao što smo rekli, gašenjem pravila ili društva gasi se i taj odnos.

Međutim, istinsko vlasništvo nije takvo. Osnovni faktor prepoznavanja ogleda se u tome da rob ni na koji način nije odvojen od svoga vlasnika, ni po biti, ni po pridjevu, a ni u praktičnom pogledu. Allahovo posjedovanje stvorenog svijeta jeste upravo ove naravi. Ukoliko se vjernik nađe na ovoj razini imana i Islama, bit će obuhvaćen pažnjom Allahovom i tada će moći shvatiti smisao praktičnog i teorijskog značenja ovog vlasništva. Tada će shvatiti da imetak pripada samo Allahu i da ne postoji ništa čemu se može pripisati atribut vlasnika, osim ako se to posjedovanje ne odobri Allahovom voljom. Zato, takav vjernik u sistemu stvorenog ne vidi gospodara osim Njega. U svakom slučaju ovo je osvedočenje poklon Allahov i odraz Njegove dobrote, dok ljudsko htijenje, samo po sebi, za njegovim stjecanjem ne igra nikakvu ulogu. Ajet u Kur'anu koji nam prenosi obraćanje Ibrahima, a.s., Uzvišenom Allahu pokazuje nam upravo ovu istinu. Naime, on se u starosti na ovaj način obraća i traži od Allaha, mada je on, kako smo

istakli, bio na prijašnjoj razini imana i Islama kada je Allah, dž.š., od njeg tražio da se pokori, a on dao odgovor: Ja sam pokoran Gospodaru svjetova.

Dakle, razina Islama ovog stepena bolja je od Islama prijašnjih stepeni, a nalazi se izvan ljudskih moći i tiče se Allahove volje i htjenja. Zato Ibrahim, a. s., kaže i oprosti nam, u ajetu:

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِن ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَآ إِنَّكَ أَنتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

Gospodaru naš, učini nas dvojicu Tebi odanim, i porod naš nek bude odan Tebi, i pokaži nam obrede naše i oprosti nam, jer doista Ti primaš pokajanja i samilostan si.[4]

6. Četvrti stepen imana

Četvrti stepen imana odgovara stepenu Islama iz kojeg proizlazi sadržaj 62. ajeta sure Junus:

أَلا إِنَّ أَوْلِيَاء اللّهِ لاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ

Znajte, doista nema nikakva straha i uopće nisu tužni Allahovi ugodnici, oni koji vjeruju i bogobojazni su.

Vjernici spomenuti u ovom ajetu stigli su do te razine uvjerenosti da pored Allaha ni jednom biću ne pripisuju neovisnost, i ni jednom uzroku posljedicu, a da to ne smatraju da je Allahovom voljom. Kada ovo uvjerenje bude čvrsto u Allahovu robu, nikakva nesreća i strašan događaj ne mogu ga potresti ili uznemiriti, i nema straha ni pred kakvom eventualnom opasnošću. Naime, tuga jeste stanje koje nastupa zbog gubljenja imetka, a strah se u čovjeku javlja kada se osjeti nesigurnim od nepoželjnih događaja; međutim, kada čovjek zna da nema vlasništva ni nad čim i kada zna da svi događaji bivaju Allahovom naredbom, ne preostaje razlog za tugu ili strah. Zato se u Kur'anu kaže:

لا خوف عليهم و لا هم يحزنون

Za njih nema bojazni niti se trebaju plašiti.

Primjer iz života

Merhum Hadždži Mirza Dževad-aga Meleki Tabrizi bio je od istaknutih arifa i jedan od učitelja

irfana Imamu Homeiniju. Imao je čestitog osamnaestogodišnjeg sina. Na praznik Wilayeta 18. zul-hidžeta, I'de Qadir Khom, imao je punu kuću gostiju. Njegov sin usluživao ih je. Iznenada, noseći nešto, u dvorištu mu se noga poklizne na stepeniku, udara glavom od fontanu i na licu mjesta umre. Voda fontane pomiješa se sa bojom krvi. Žene, vidjevši šta se dogodilo, počinju vrištati. Mirza Tabrizi dolazi u dvorište vidjeti šta se dogodilo i ugledavši svog sina kako leži mrtav s glavom uronjenom u fontanu, smiruje žene i vraća se gostima. Ljudi su pitali, šta se dogodilo, aga? Reče im: "Dobro je bilo, dobro. Mevla Ali dao nam je praznični poklon." Ništa više nije u vezi s tim rekao i s potpunom smirenošću sjedio je sa svojim gostima koji su ručali. Kada su htjeli otići nekolicini od njih dao je znak da ostanu jer ima sa njima posla. Tek im je tada ispričao šta se dogodilo, nakon čega mu oni pomogoše da opremi sina za dženazu.

Ovo je primjer potpune predanosti Gospodaru svjetova, u kojoj se sve smatra Njegovim apsolutnim vlasništvom. Također, i sam Imam Homeini, r.a., kada se dogodio šehadet njegova sina merhuma Ajatollah Mustafe Homeinija, zadovoljio se ovom rečenicom: "Ovaj događaj od skrivenih je dobrota Allahovih."

Zaključak do kojeg dolazimo jeste sljedeći: i Islam i iman jesu zbilje koje, filozofski rečeno, privlače i imaju svoje različite razine i stepene, koji počinju vanjskim izjašnjavanjem pa sve do mjesta uvjerenja (jekina) da je samo Allahova Zbilja, zbiljna.

Islam i iman jesu poput svjetlosti i različitih intenziteta koja se kreće od jedne wolte, pa do svjetlosti, jače od Sunčeve. I ona slaba svjetlost svjeće jeste svjetlo, kao i Sunčeva svjetlost, koja svakodnevno osvjetljava i zagrijava meridijane širom Zemlje. Ali, između ove dvije svjetlosti i njihovih efekata postoji razlika i udaljenost kao od Zemlje pa do najudaljenijih nedosegnutih nebeskih granica. Vjernik se, na isti ovaj način, kreće od onoga koji samo jezikom izriče šehadet i zadovoljava time, do one osobe koja se toliko kretala da je Džibril donosilac objave Allahove u noći Mi'radža rekao:

لو دنوت انملة لاحترقت

Kada bih nastavio još nokat dalje, izgorio bih.

I svako u mjeri svoje agilnosti i stepena do kojeg uspije očistiti svoju vanjštinu i nutrinu, u tom će se omjeru okoristiti zbiljom Islama i imana.

Zbilja, Islam je spjevao najljepšu poemu bitisanja za čovječanstvo, i pozvao je čovjeka na nešto još uzvišenje, u dvor spoznaje svijeta. Nažalost, mi smo zanemarili ovu blagodat Allahovu.

Trebamo se truditi da u okrilju promišljanja, zalaganja i razumijevanja Islama iščupamo sebe s ove prašnjave staze i stupimo na put vječnosti te tako krenemo ka duhovnim horizontima.

Ibrahim, a.s., utemeljitelj Islama

Po kur'anskom stavu prvi čovjek koji je imenom Islam prozvao uvu školu i koji je svoje sljedbenike zvao muslimanima jeste Ibrahim, a.s.:

مِّلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِن قَبْلُ

...vjera pretka vašeg Ibrahima, on vas je prije nazvao muslimanima.[5]

Zbog toga što je Ibrahimovo, a.s., pravo nad muslimanima veće nego što ga mi zamišljamo, ukazat ćemo na neke od njegovih usluga.

1) izbor imena Islam za vjeru i naziva muslimani za sljedbenike Islama;

2) udaranje temelja kući jednoboštva i kible muslimana:

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

I kada su temelje hrama podizali, Ibrahim i Ismail govorili su: Gospodaru naš, primi od nas, jer Ti, uistinu, sve čuješ i sve znaš;[6]

3) traženje od Allaha, dž. š., da pošalje našega Poslanika, a.s.,:

رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولاً مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنتَ العَزِيزُ الحَكِيمُ

Gospodaru naš, pošalji im Poslanika, jednog od njih, koji će im ajete Tvoje kazivati i Knjizi ih i mudrosti učiti i očistiti ih, jer Ti si uistinu silan i mudar;[7]

(Allame Tabatabai u tefsiru El-Mizan, u komentaru ovog ajeta citira hadis Poslanika, sallallu alejhi we alihi, gdje kaže:انا دعوه ابراهيم “Ja sam primljena dova Ibrahimova.”

Koliko je samo mjesto čovjeka kod Allaha, dž.š., da na njegovu dovu može poslati ličnost poput Muhammeda, s.a.v.a., koji je milost svim svjetovima.);

4) Utemeljenje Ka'be:

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ

Prvi hram za ljude jeste onaj sagrađen u Mekki, blagoslovljen je on i uputa svjetovima.[8]

---

[1] Es-Saff: 10-11.

[2] An-Nisa: 65.

[3] Mu'minun: 1-5.

[4] El-Bekara: 128.

[5] El-Hadždž: 78.

[6] El-Bekara: 127.

[7] El-Bekara: 129.

[8] Ali-Imran:96.